

Література:

1. Болонський процес у фактах і документах / Упорядники Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабич І.І. – Київ – Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. Гнатюка, 2003. – 52 с.
2. Бордовский Г.А., Тряпицын С.Ю. Концептуальные подходы к управлению качеством современного образования // Информационный бюллетень № 1 (29) – СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2006. – С.5-19.
3. Вища освіта України і Болонський процес: навчальний посібник / За ред. В.К. Кременя. – К.: Освіта, 2004. – 384 с.
4. Компетентностный подход в педагогическом образовании: Коллективная монография / Под ред. В.А. Козырева, Н.Ф. Радионовой, А.П. Тряпицыной. СПб.: Изд-ва РГТУ им. А.И. Герцена, 2005 – С.15-44
5. Новое качество высшего образования в современной России (содержание, механизмы реализации, долгосрочные и ближайшие перспективы) // Труды исследовательского центра (Под ред. Н.А. Селезневой. А.И. Субетто. – М., 2002. – 243 с.
6. Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття / Авт.кол.: В. Литвин, В. Андрущенко, С. Довгий та ін. – Кн. 3: Модернізація освіти – К.: Навчальна книга, 2003. – 943 с.
7. Суртаева Н.Н. Гуманитарные технологии в современном образовательном пространстве: Монография. – Омск: БОУДПО «ИРООО», 2009. – 180 с.
8. Чобітько М.Г. Особистісно-орієнтована професійна підготовка майбутнього вчителя: теоретико-методологічний аспект. – Черкаси: Брама – Україна, – 2006. – 560 с.

В статье рассматриваются основные тенденции развития социально-педагогического образования в контексте Болонского процесса.

The article deals with the concepts of education quality, conditions advancement the quality of social-pedagogical education in the context of Bologna process.

УДК 378:613

Майборода Г. Я., Пакушина Л. З.

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ В ПЕРІОД МОДЕРНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Стаття присвячена аналізу умов формування валеологічної грамотності майбутніх соціальних педагогів у період інноваційних змін системи вищої освіти в Україні.

Постановка проблеми. Як зазначає Сікорський П. І., готуючись приєднатися до Болонського процесу, наша держава послідовно вимагає дотримання його вимог. Міністерство освіти і науки України проводить всеукраїнський експеримент із запровадження кредитно-модульної системи навчання, яка дасть змогу суттєво поліпшити результативність навчання у вищих закладах освіти і виконати вимогу щодо впровадження Європейської кредитно-трансферної системи ECTS [5]. Таким чином, у наших ВНЗ активно впроваджується інноваційна технологія, яка вносить суттєві зміни у процес викладання кожної дисципліни, передбаченої навчальним планом підготовки майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Технологія модульно-рейтингового навчання раніше вже досліджувалася вітчизняними науковцями (Н. І. Шиян, В. Г. Коваленко, Л. І. Костельною, І. М. Романюком та іншими), була позитивно оцінена ними і рекомендована для подальшого впровадження. Але ці дослідження здійснювалися при

загально визнаній традиційній системі навчання, як окремі спроби педагогів-новаторів, що прагнуть удосконалити якість освіти, процес навчання і викладання у вищій школі. За теперішніх умов усі викладачі вищих навчальних закладів, які беруть участь у загальнодержавному експерименті, повинні перебудувати свою педагогічну діяльність в обов'язковому порядку.

Звичайно, зміни у будь-якій системі на початкових етапах неминуче призводять до руйнування усталених стереотипів поведінки об'єктів цієї системи, погіршенню якості їх діяльності і пануванню безладу певний період часу. За таких умов особливої актуальності набувають педагогічні дослідження, що дозволяють прослідкувати шляхи перебудови викладання різних навчальних дисциплін у вітчизняних ВНЗ, з метою виявлення недоліків і надбань цього процесу, з'ясування впливу на формування значущих професійних якостей майбутніх спеціалістів, привнесення нових ідей, технологій і стереотипів викладання, які сприятимуть виходу педагогічної системи на вищий рівень функціонування. Зважаючи на це, метою нашої статті є аналіз умов формування валеологічної грамотності майбутніх соціальних педагогів у період інноваційних змін системи вищої освіти в Україні.

Слід підкреслити, що проблема формування різних видів функціональної грамотності особистості сьогодні має високий рівень актуальності у зв'язку із наявністю великої кількості інформації практично у кожній науковій галузі. Як зазначають В. Онушкін і Є. Огарьов, грамотність сьогодні є базовим елементом здатності людини до компетентної участі в різних сферах життєдіяльності особистості [3, с. 4]. Одним із видів функціональної грамотності, що торкається проблеми збереження і зміцнення здоров'я людини є валеологічна грамотність, яка сьогодні на тлі кардинальних суспільних змін належить до числа пріоритетних компетенцій особистості.

Маємо констатувати, що процес формування валеологічної грамотності особистості досі не став предметом активних досліджень сучасних науковців. Лише російський дослідник В. Т. Лободін розкрив педагогічні умови формування валеологічної грамотності дорослих. Відповідно до потреб інших суміжних наукових тем і для практичної діяльності, валеологічну грамотність розглядали Г. Я. Данилова, В. В. Колбанов, В. М. Назаренко, Ю. В. Жданова. Щодо праць валеологічної тематики, які опосередковано торкаються вищезазначеної проблеми, варто зазначити такі: О. Б. Дворнікова вивчала проблему формування валеологічної компетентності студентів педагогічного коледжу у процесі предметної підготовки, Н. П. Панова досліджувала особливості підготовки майбутніх вчителів до валеологічної діяльності у школі; Н. А. П'ясецька – процес формування валеологічної культури майбутніх учителів у вищих закладах освіти I-II рівнів акредитації, С. М. Симоненко – особливості змісту та способів формування валеологічної культури майбутніх учителів у вузівській професійній підготовці.

Окремі аспекти підготовки майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності знайшли своє відображення в роботах багатьох українських та зарубіжних учених: С. П. Архипової, Л. В. Боднар, О. В. Безпалько, Т. А. Василькової, Ю. В. Василькової, О. І. Гури, А. Й. Капської, З. З. Фалинської та ін. Особливо варто виділити дослідження В. О. Коваля, який вивчав проблему валеологічної підготовки майбутніх соціальних педагогів. Але процес формування валеологічної грамотності майбутніх соціальних педагогів так і не став темою дослідження жодного з науковців.

Формулювання цілей статті. Метою пропонованої статті виступає аналіз умов формування валеологічної грамотності майбутніх соціальних педагогів у період модернізації педагогічної освіти в контексті Болонського процесу.

Виклад основного матеріалу. Валеограмотність, за визначенням В. В. Колба нова, – це стан особистості, який обумовлений розумінням сутності здоров'я та здорового способу життя, чітко вираженою мотивацією до зміцнення здоров'я, моральною готовністю вести здоровий спосіб життя, формувати, зберігати й зміцнювати своє

здоров'я на рівні з реалізацією своїх інтересів, схильностей та здібностей, а також обережним ставленням до здоров'я інших людей [1, с. 72].

На думку В. Т. Лободіна, валеологічна грамотність є показником цілісного розвитку людини і охоплює усі його компоненти психіки, інтелект, емоції і мотиви, волю, а також відповідні аспекти у розвитку особистості людини. Генетичні підґрунтя здоров'я, які закладено у спадковій програмі, актуалізують біологічні начала в цілісному розвитку людини, вносять свої корективи у спосіб життя. Відбувається акмеологічний, цілісний розвиток людини. У структурі валеологічної грамотності науковець виділяє три основних компоненти – когнітивний, ціннісно-світоглядний та діяльнісно-практичний. А процес набуття валеологічної грамотності називає культурним феноменом [2, с. 28 – 30].

Необхідно зазначити, що валеологічна грамотність майбутніх педагогів відрізняється від валеологічної грамотності фахівців іншої спеціалізації. З цього приводу В. Т. Лободін зазначає, що особливості валеологічної грамотності педагога обумовлені його професійними функціями, тому структура цієї грамотності включає крім когнітивного, ціннісно-мотиваційного та поведінкового компонентів, які мають професійний зміст, додатковий, професійно-діяльнісний компонент [2, с. 30].

Формується валеологічна грамотність особистості двома основними шляхами: 1) спонтанно в процесі життєдіяльності у певному соціальному середовищі і 2) завдяки цілеспрямованому навчанню і вихованню. Соціальні педагоги – та категорія фахівців, для яких валеологічна грамотність є важливою складовою професійної компетентності, тому їх професійна підготовка повинна включати відповідні навчальні дисципліни, що забезпечать необхідні умови формування цієї якості.

Переглянувши навчальні плани підготовки майбутніх соціальних педагогів у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького, ми виявили сприятливі умови для формування їх валеологічної грамотності, оскільки більшість навчальних дисциплін прямо або опосередковано пов'язані із вивченням організму людини, процесом виховання особистості і її соціалізацією. Крім того, цикл природничо-наукової підготовки цих спеціалістів включає такі дисципліни, як «Медико-соціальні основи здоров'я та основи першої допомоги», «Вікова фізіологія, валеологія та психогігієна». Вони безпосередньо розглядають механізми і способи формування, збереження і зміцнення здоров'я людини. Слід зазначити також, що викладання цих дисциплін і ряду інших валеологічно-спрямованих навчальних курсів («Основи охорони праці», «Безпека життєдіяльності», «Охорона праці в соціально-педагогічній сфері», «Цивільна оборона»), здійснюється викладачами однієї кафедри – кафедри «Вікової фізіології і валеології», що, на нашу думку, дає можливість викладачам поетапно і цілеспрямовано формувати валеологічну грамотність майбутніх соціальних педагогів.

Поступовість і етапність цього процесу дають можливість чітко структурувати навчальну інформацію, подавати її обмеженими блоками і з певними акцентами; сприяють уникненню зайвого дублювання основних теоретичних положень, які стосуються організації безпечної здоров'язберігаючої життєдіяльності людини в різних умовах існування, і одночасно спонукають до регулярного повторювання основних законів і правил; дозволяють також планувати і успішно реалізовувати позааудиторну виховну роботу зі студентами. Крім того, викладачі кафедри мають можливість ділитися з колегами своїми спостереженнями про прагнення, інтереси студентів, риси їх характеру, обговорювати навчальні досягнення кожного студента і добирати відповідні методи для їх подальшого навчання і виховання.

Слід зазначити, що ще кілька років назад студенти Черкаського національного університету опановували знання курсу «Вікова фізіологія і валеологія» за допомогою двох окремих дисциплін, які з часом об'єднали. Перехід до Європейської системи навчання дозволив зблокувати споріднені дисципліни. Тепер навчальними планами передбачено вивчення курсу «Вікова фізіологія, валеологія і психогігієна». Загальна кількість годин для його вивчення залишилася такою ж, як і для курсу «Вікова фізіологія і

валеологія», обсяг знань став на порядок більшим, а кількість аудиторних занять зменшилася. У свою чергу це призвело до відповідного збільшення вільного часу студентів і кількості завдань для їх самостійної роботи, а також зменшило можливості викладача щодо безпосереднього навчання студентів, спілкування з ними та їх виховання. Таким чином, «добре обґрунтована і загальноприйнята ще з 60-х років класична модель вищої освіти, ядром якої є лекційні курси провідних викладачів, віджила... На перше місце тепер виступила самостійна робота студентів. У зв'язку з цим завдання викладача ВНЗ полягає в створенні всіх відповідних умов та наданні допомоги в організації розвиваючої навчально-пізнавальної діяльності, без чого не може бути забезпеченою компетентність спеціаліста в галузі його професійної діяльності» [6, с.3].

Необхідно відмітити, як важливу умову формування валеограмотності соціальних педагогів, складність опанування студентами гуманітарних спеціальностей знань із вікової фізіології, що мають значний обсяг, збагачені специфічними біологічними термінами і потребують чіткого уявлення про функціонування різних органів і систем організму. Слід підкреслити також інтегративність відносно нової науки валеології, яка внаслідок короткочасності терміну свого існування ще не набула достатнього забезпечення вузькоспеціалізованою навчально-методичною літературою, проте багато її наукових надбань розсіяно по іншим науковим галузям. Таким чином, опанування цього курсу потребує значних затрат часу для пошуку, виділення і систематизації необхідних знань із філософської, біологічної, медичної, педагогічної, психологічної і соціологічної літератури.

Для досконалішого оцінювання навчальних досягнень студентів модульно-рейтингова система пропонує застосування тестових завдань, які забезпечать високу технологічність контролю й об'єктивність його результатів. Викладачі кафедри вікової фізіології і валеології Черкаського національного університету намагаються активно впроваджувати тестові завдання для контролю і оцінки знань студентів. Це допомагає швидко і за короткий проміжок часу визначити навчальний рейтинг усіх студентів. Проте слід зауважити, що тестовий контроль має істотні недоліки, які можна розподілити на три групи: 1) змістовні (ймовірність випадкового вибору правильної відповіді або здогадка про неї); 2) психологічні (стандартизація мислення без урахування індивідуальних особливостей особистості); 3) організаційно-методичні (великі витрати часу на складання необхідного «банку» тестів, їх варіантів, трудомісткість процесу; необхідність високої кваліфікації вчителів та експертів, що розробляють тестові завдання) (Вітвицька С. С., 2003) Для усунення цих недоліків тестові завдання мають бути оцінені експертами, пройти апробацію й корегування, визначення індексу складності й дискримінативності [4, с. 230-231]. Проте не всі викладачі мають можливість здійснити усе вище зазначене за короткий термін часу, а тому, дуже часто на практиці оцінювання здійснюється за допомогою новостворених тестових завдань, які недосконало й поверхнево оцінюють рівень знань студентів.

Сучасні студенти, хоча й звикли до великого обсягу інформації ще з часів навчання у школі, але, за нашими спостереженнями, більшість з них не прагнуть опанувати необхідні знання, не люблять читати навчальну літературу, не вміють виділяти з неї ключові думки, створювати логічну структуру вивченого. Під час здійснення поточного і підсумкового контролю знань викладачем такі студенти намагаються різними шляхами (вгадуванням відповідей на тестові завдання, сподіванням на везіння і підказки товаришів, застосуванням шпаргалок) отримати гарну оцінку. При невдачах і необхідності перездачі навчального матеріалу вони не поспішають прийти на консультацію, пояснюючи це недостатністю вільного часу і надмірним завантаженням навчальною роботою. Усі вони, як правило, приходять на останні консультації, але не для того щоб продемонструвати викладачу свої глибокі знання. Вони прагнуть шляхом вмовляння, розповідями про своє дуже складне у фінансовому плані життя і навіть елементарним плачем і випрошуваннями з пустими обіцянками про майбутнє старанне навчання, досягти своєї мети.

Зважаючи на усе вищезазначене ми дійшли висновку про необхідність зміни традиційного ставлення до лекційних занять з курсу «Вікова фізіологія, валеологія і психогігієна», які за даних умов дефіциту аудиторних занять доречно використовувати в першу чергу для виховання необхідних якостей характеру студентів і навичок їх роботи з навчальною літературою. Зупинятися на складних моментах теорії навчального курсу також необхідно, але тепер це другорядна задача викладача, оскільки її можна замінити спеціально підготовленими друкованими методичними матеріалами, які студенти зможуть опрацювати самостійно. На практичних заняттях ми традиційно формуємо передбачені програмою курсу уміння та навички студентів і контролюємо їх навчальні досягнення. Отже, вирішуючи одні проблеми, неминуче стикаємося з проблемою віддалення викладачів від студентів, їх стороненням за допомогою друкованих матеріалів і тестових завдань. Спостерігаємо поступове і непомітне перетворення викладача на суворого адміністратора, який за браком часу лише вимагає чіткого виконання самостійних робіт і нараховує відповідні бали. Це суперечить самій сутності «Валеології», яка органічно вимагає особистого прикладу викладача, його доброзичливого ставлення, батьківського розуміння, виправлення помилкових уявлень, яскравих розповідей про реальне життя. Втрачається душевно-духовна складова процесу навчання. Тому зрозуміло, що сьогодні говорити про високі досягнення у процесі формування валеологічної грамотності майбутніх соціальних педагогів просто некоректно. Є певні успіхи, але є ще багато недоліків та непорозумінь, які необхідно аналізувати, продумувати і поступово долати.

Висновки. На сьогодні зрозуміло, що викладачу ВНЗ, яку б дисципліну він не викладав, для успішного формування професійних якостей студентів необхідно окрім звичайних процесів постійного оновлення та удосконалення змісту навчальної дисципліни й пошуку більш раціональних методів навчання, регулярно переоформлювати збільшену за обсягом навчальну документацію. Він, як і раніше, повинен зуміти зацікавити студентів своїм предметом; сформувані у них прагнення здобути не лише гарні оцінки, а й відповідний рівень грамотності; спрямувати їх діяльність на опанування власної лінії й недовіри до себе, страхів перед великим обсягом навчальної літератури; допомогти набуті уміння швидко знаходити необхідну інформацію, логічно опрацьовувати її для міцного засвоєння і подальшого використання. Крім того, здійснювати все це в умовах нестабільної економічної ситуації в державі та обмежених матеріальних можливостях ВНЗ. Це складний шлях, але на даному етапі він є неминучим для викладачів, що прагнуть виховати компетентних фахівців.

Література:

1. Колбанов В. В. Валеологія: Основные понятия, термины и определения. – СПб.: ДЕАН, 1998. – 232 с.
2. Лободин В. Т. Педагогические условия формирования валеологической грамотности в процессе образования взрослых: дисс. ... канд. пед. наук / Владимир Тихонович Лободин. – Санкт-Петербург, 2000. – 220 с.
3. Онушкин В. Г. К новой концепции грамотности / В. Г. Онушкин, Е. И. Огарёв // Проблемы функциональной грамотности взрослых. Сборник научных трудов под ред. В. Г. Онушкина, Ю. Н. Кулюткина. – Санкт-Петербург, 1993, – С. 3-16.
4. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / [М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.]; за заг. ред. М. В. Артюшиної. – К.: КНЕУ, 2008. – 336 с.
5. Сікорський П. І. Кредитно-модульна технологія навчання: Навч. посіб. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 127 с.
6. Шиян Н. І. Технологія модульно-рейтингового навчання у вищій педагогічній школі: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.01 / Надія Іванівна Шиян. – Полтава. – 1998. – 200 с.

Стаття посвячена аналізу умовий формування валеологической грамотности будущих социальных педагогов в период инновационных изменений системы высшего образования в Украине.

Article is devoted to the analysis of valeological literacy formation conditions of the future social teachers in innovative changes of higher educational system in Ukraine.

УДК 378.147:004

Мезенцева І. С.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І МІСЦЕ ВИКЛАДАЧА У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

У статті розглянуто проблему ефективності використання інформаційних технологій у навчальному процесі. Окреслені переваги інформатизації суспільства. Вказано на істотні зміни у викладацькій діяльності, місці й ролі викладача в навчальному процесі у зв'язку із застосуванням сучасних комп'ютерних і телекомунікаційних технологій у сфері освіти.

Постановка проблеми. Тенденції розвитку сучасного суспільства, його яскраво виражена інформатизація пояснюють необхідність усе більш широкого використання інформаційних технологій у сфері освіти. Сьогодні культурній людині незалежно від її професії та особливостей діяльності необхідно володіти уміннями роботи з електронними засобами обробки і передачі інформації.

Постіндустріальний стан людської цивілізації правомірно пов'язують з розвитком інформаційного суспільства – суспільства, рівень якого у вирішальній ступені визначається кількістю і якістю накопиченої інформації, її свободою і доступністю. Виникнення інформаційного суспільства нерозривно пов'язано з усвідомленням фундаментальної ролі інформації у суспільному розвитку, розглядом у широкому соціокультурному контексті таких феноменів, як інформаційні ресурси, нові інформаційні технології, інформатизація. Протягом останніх років пильна увага дослідників стала приділятися освітнім аспектам формування інформаційного суспільства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У своєму дослідженні ми спиралися на методичні поради провідних вчених-мовознавців, психологів, педагогів, методистів (Л.С. Виготський, Л.Л. Коломенський, О.М. Леонт'єв, А.В. Комишева, О.Д. Ахметова, В.П. Беспалько, В.Ю. Ларінець та інші).

Формулювання цілей статті. Одним із головних напрямків процесу інформатизації сучасного суспільства є інформатизація освіти – процес забезпечення сфери освіти методологією й практикою розробки та використання сучасних або, як їх прийнято називати, нових інформаційних технологій (ІТ), орієнтованих на реалізацію психолого-педагогічних цілей навчання й виховання.

Виклад основного матеріалу. Реалізація процесу інформатизації освіти припускає:

- ◆ поліпшення якості навчання за допомогою більш повного використання доступної інформації;
- ◆ підвищення ефективності навчального процесу на основі його індивідуалізації та інтенсифікації;
- ◆ розробку перспективних засобів, методів і технологій навчання з орієнтацією на розвивальну, випереджальну і персоналізовану освіту;
- ◆ досягнення необхідного рівня професіоналізму в оволодінні засобами інформатики та обчислювальної техніки;